

ԱՆՁԻՆՔ ՆՈՒԻՐԵԱԼՔ

(ՀՈԳԼ. Տ. ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԵԼԻՓԹԱՆԳԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ 20-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ)

Յատուկ ճիզի ու երկարատև հարց ու փորձի հարկ շտեմնուեց Ատրպատականի Հայոց Թեմի Թեմական Իշխանության մէկ նիստին, երբ առաջարկում էր 1968 թվականի Սեպտեմբերին կամ յաջորդող աժնների մէկի ընթացքին ոգևորչել յիշատակել նոյն Թեմի բազմադիրն Հոգեւոր Առաջնորդներից այժմ յոյս դարձած ՀՈԳԼ. Տ. ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԵԼԻՓԹԱՆԳԵԱՆԻ յիշատակը, նրա ծննդեան 102 եւ մահուան 20-ամեակի առթիւ:

Ոչ էլ անհրաժեշտ էր որ տարեթուերը յիշեցնէին ձեզի, յաջորդներին եւ իր նախկին գործակիցներին, փառաշուք հանդիսութիւններով վերյիշելու իրենց անձնդիր Հովուի վաստակը, բարձր մտաւորականի արժանիքը, անձնուէր Հոգեւորականի գոհաբերութիւնը եւ ուրիշ շատ առաքինութիւններ, որոնք մարդկային մանր ու մուշրթերութիւնների հետ համեմատած, մարդս բարձրացնում են իրեններից վեր եւ կանգնեցնում բացառիկ այն պատուանդանների վրայ, որոնք սովորական մահկանացուների համար թէեւ անմատչելի, սակայն մեծարելի են Հայ Ժողովրդի բոլոր դասակարգերի կողմից հաւաստարկւած:

Միջին առթած հմայքը թէ Ղարաբաղի Մելիթական սերունդից սերած լինելու պատիւը, անբացատրելի յարգանաց պիտի արժանացնէին արդէն իսկ ամբասիր Հոգեւորականի իր անձը: Երկուսից էլ սակայն չօգտուեց նա, չօգտագործեց իր այն կամ ա՛յն յաջողութիւններին ի խնդիր, այլ մըտածեց, որոնեց, պրպտեց ու քտաւ Հայ Ժողովրդի Հոգուն եւ էութեան մօտեցնող այնպիսի արարքներ, կեցուածքներ եւ գո-

հողութիւններ, որոնք առանձին առանձին բաւ էին մի Հոգեւոր Հովուի անդամ երախտիքի արժանացման եւ տիտղոսների սեփականացումին:

Տարբերակօրէն իրեն կապուած պահեց նա այն բոլոր վայրերի Հայ համայնքները, որոնցից շատերն այսօր իր կենսագրութեան մէջ յիշում են իրբեւ հանգրուանները իր տակաւ բարձրացող անձին, պաշտօնին եւ պատասխանատուութիւններին: Այնպիսի գրական բաղում անուններ, Սիւնեաց Բըռնակոթ զիւղից մինչեւ Ս. Էջմիածին, ապա Շուշի եւ Բագու, անցնելով հեռավոր Պետերբուրգ, նորից Ս. Էջմիածին, ապա Տաթև, դարձեալ Ս. Էջմիածին, քաղաքական՝ Որիմի Ս. Ուս վանքը, վերադարձ ի Ս. Էջմիածին:

Իւր ծննդից մինչեւ Ս. Էջմիածին վերջին հանդիպումը՝ այսինքն 1866 Մարտ 16-ից 1912 Սեպտեմբեր 12-ը, կազմում է ՀՈԳԼ. Տ. ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՍՈՍԻ կեանքի Ա. հանգրուանը: Բայց ինչ հանգրուան. տեղափոխումներից ու ընթացյութիւններից յոգնած ու մի քիչ իր հանդուսեան ամիսներն անց կացնելու պատրաստ իր հոգին, նորից պիտի պաշտօնի կոշուէր՝ այս անգամ մեկնելու համար իր ծննդավայրից ոչ այնքան հեռու մի աշխարհ, Պարսկաստանի Ատրպատական նահանգի Հայ Ժողովրդի առաջնորդական պաշտօնին:

Յօրեկար Սրբազանը 46 դարուներ անց էր կացրել երբ կոշուեց Առաջնորդական պաշտօնին ու 11 տարուայ կուսակրօն հոգեւորականի (Ձեռն. 1901 Թուի Մարտ 16-ին, Վաղարշապատի Ս. Աստուածածին եկեղեցում, ձեռամբ Տէր Արիստակէս Եպս. Դա-

ւրթեանի) իր անցեալին, Թաւրիզում եւ պիտի աւելայնէ՛ր 36 կողմէ՛ր տարիներ, մինչեւ իւր վախճանումը՝ մի անպակֆ էլ ույլուր չը՛ փոխադրուելու հաստատ որոշում տալուց յետոյ... :

Մեկիք Թանգեան Արքեպիսկոպոսի ճակատագիրը զարմանալիօրէն հանդիսութիւններ ունի 1968 թուից 850 տարիներ առաջ Ատրպատականի ինչ կամ չեմ քաղաքում ծնուած Հայ մեծ բժշկապետ Մխիթար Հերացու կեանքին ու գործունէութեան հետ : Երկուսն էլ շատ քիչ ժամանակ ապրեցին իրենց ծննդավայրում, երկուսն էլ ուսման բարձր ինչպէսեւրէք լարուած, գրեցին հետո աշխարհներ ու իրենց վաստակը եւ տաղանդը ափ առ ափ, մաս առ մաս բաշխեցին անյաղթահարելի լեռներով հարուստ երկրների հայ եղբայրներին, մին Հերացի, հետագայ Գիլիկիայում անուանաւ հրոշակ դառնալու եւ անդ էլ ամփոփուելու յաւիտենակէս, իսկ միւսը՝ կեանքը Ատրպատականում անցկացնելու իր ժողովրդանըւէր եւ հայրենեաց պաշտպանի ու Ատրպատական եւ Վասպուրական ԱՇԽԱՐՀՆԵՐԻ հայր վիճելու փառապատկին արժանանալուց յետոյ՝ Թաւրիզում իր խոնջած մարմնին հանդիսատ տալու գլխավորութեամբ :

Ինչ եւ Գիլիկիա...

Բռնակոթ եւ Թաւրիզ...

Ահա երկու նուիրեալներ, որոնք անձնաւորում են երկու անջատ դէմքեր, նոյն սրբեմը հապին, նոյն ժողովրդի վէրքերը խնամելու նուիրուած էակներ, Ս. Լուսաւորչի նոյն կանթեղին աներկեալն ապաստարկուներ եւ հաւատաւոր ճամբորդները այս աշխարհի ոլոր ու փոշու ճանապարհների :

Լինել Հայ ու ճանապարհորդ, ոչ ոքի հոգում չպիտի արթնացնի որոշ զղացումներ : Ստեփան լինել դործիչ, առաւել՝ հովուր գործիչ, ու ճանապարհորդ, է՛լ աւելի ջորաւոր պիտի կապի մեզ այն անձին առաքելութեան եւ պաշտօնի նպատակներին : Մեկիք Թանգեան Արքեպիսկոպոս, Ատրպատականումն էլ ցմբաւ քամեց իրեն յանձնարարուած քաղցր ու դառն, բայց

ընդհանրապէս դառն բաժանների բովանդակութիւնը :

Արքեպիսկոպոս Առաջնորդական պաշտօնավարութեան տարիները զուգադիպեցին Ա. և Բ. Վախճանի տարեթիւնի տարեթիւնի, երբ Վասպուրականից եւ Սոփեայ Միութեանից բազմահազար Հայ գաղթականներ Սալմաստ եւ Թաւրիզ ապաստանեցին : Տաճկական զօրքի Ատրպատական խուժումով, 1918 թուին տեղահանուեցին Սալմաստի եւ Ռիդայի Հայ համայնքները՝ փոխադրուելով դէպի Համադան եւ Բաղդադ, Թաւրիզի եւ Ուրմիէի Հայ ժողովրդի, որ է Հայկական Փայտակարանի Հայ գիւղացիները՝ դէպի Զանգեզուր եւ Մեղրի :

Յիւրեցանուած Թեմ, ցրուած հօտով, Զուլֆա սպաստանած իւր Առաջնորդով : Զուրկ, աւեր դու կողոպուտ, բաժինն եղան Հայ ժողովրդի Ատրպատականեան բեկորին, ու ժամանակաւոր մի անդորր-գաղութից ու վերականգնումից յետոյ, 1921-ի Փետրուար Մայիս ամիսներին Թաւրիզ՝ իր Հայ համայնքով, եւ որտեղ խոցուած Առաջնորդով, հանդիսատեսը եղաւ Հայաստանի Աշտու Հանրապետութեան հազարաւոր ռազմիկներն եւ համակիրներն Թաւրիզ ապաստանելուն : Անպատասխար ընտանիքներն առնէր հարկաւոր, զպրոց էր պէտք եւ անուշ, տնտեսապէս ցածրած Թաւրիզի աղքատ ընտանաւորներին :

Ինչո՞րք սակայն դոհացան ու մի ձեւով տեղափոխուեցին կարճ ժամանակ յետոյ, Թեհրան եւ օտար աշխարհներ :

Եւ ապա, յամի Տիպոն 1948 Սեպտեմբեր 26-ի, վախճանումն Տ. Ներսէս Արքեպ. Մեկիք Թանգեանի, արիւնոտ օրերի Հայոց պաշտպան Առաջնորդի եւ որբախնամ ու հուսատար Հօր :

Իսկ վախճանումից մինչեւ 1968 թուը կրկնորդ տարիները հանդիսացան խորհրդածութեան առիթներ, Բժշկապետ Մեկիք Թանգեանի նախաձեռնեց ճանապարհորդութիւնը Հոն Զեմ հանդիպել արդեօք իրարու, այս զոյգ նուիրեալ Անձերի անուաններն իսկ յարգանքի չեմ առաջնորդել

միթթէ երկրայիններէս եւ ի՞նչ տրիտուր պիտի կարողանայինք ընծայել նրանց անձնուէր ձիւղին աւ հանրաշուէր Կործանելութեան զիմաց, ԼԹՔ ոչ յիշատակի կոթողներով յաւերածացնել լուսաճալատ այս հոգեւորականներէ անմահանուն գործը, որպէսզի ճիշդ շարունակուի այսօր, որպէսզի ետանդը առաւանդայ վաղն էլ, ու նոր նուիրականը պիտուրադրուին այսօր, վաղը եւ յաւիտեան։ Որովհետեւ պատմութիւնն վկայում է, որ՝ Հայց. Մայր Եկեղեցին, Հայ Ժողովրդի նուիրական սրբութիւններէ այս ամբողջը, ինչպէս ինչ դարերում, Ի. դարի սկզբից էլ շարունակեց իր սրբապան առաքելութիւնը եւ իւր բարձրագոյն իդէալներով պիտուած ուղտաբերկունքով, մեծ նպատակ բերեց ոչ միայն Հայ Ժողովրդի հոգեմտաւոր կեանքի աշխուժացման, այլ նաեւ պատմական իրաւունքների պահպանման եւ քանիցս մոռցըւած դատերի պաշտպանութեան գործին։

Եկեղեցի ու դպրոց, երկու անշաղիկ սրբութիւններ, որոնց մէջ մեծցաւ, ամբողջաւ ու տարածուեց Մեկիք Թանգեան Արքեպիսկոպոսը։ Եւ այդ ուղին հանդիսացաւ իր վարդապետութեան կարեւոր հանդուժանակներից, որոնք նաեւ սեփականութիւնը դարձան, Սրբադանի միջոցով, բազմաշաղաք աշակերտների, իր կողմից ձեռնադրեալ հոգեւորականների եւ հաւատացելոց նկատառելի քանդուածին։

Միւլիթար Հերացին ունեցաւ իր փառքն հանդիսացող կոթողները, իր անունով պողոտաներ Մայր Հայրենիքում, արձաններ, հրատարակութիւններ, եւ իր ՎԵՆԵՐՄԱՆՑ Միլիթարիստիկայի արժանացաւ ուսուցիչն, գերմաներէն եւ անգլերէն հրատարակութիւնների եւ ամէն օր եւ ամէն ամիս այս շարքը պիտի երկարի, թիւը աւելանայ, քանակը աճի, որպէսզի ապրի Հայոց մեծ Բըժկապետը։

Իսկ Մեծն Ներսէսների անուանակէց Մեկիք Թանգեանը ի՞նչ ունէր, ի՞նչ պիտի ունենայ...

Արարատականի Հայոց Թեմի Թեմական Խորհուրդը, ցարդ իրազործեց իր Ա. նըպատակը։ 1967 թուի 26 Հոկտեմբերին, Ի-

րանի Արիտմէր Արքայից Արքայի Մոհամմէդ Ռոզա Շահ Փահլաւի ծննդեան տարեդարձի առթիւ, Թարիգի Զալա Թաղամասի Ս. Աստուածածնի Մայր Եկեղեցում, գահարանական մաղթանքի հանդիսուք արարողութիւնից յետոյ, պարսիկ եւ օտար պետական անձնաւորութիւններ եւ Հայ հաւատացեալներ ուղղուեցին Մայր Եկեղեցու կից պատրաստուած յատուկ սրահի մուտքի առաջ եւ պետական հիմնի կատարումից յետոյ Արեւելեան Արարատականի Նահանգապետ ՃԱՐՏ. ԹԱՂԻ ՍԱՐԴԱՅԸ, կատարեց բացումը Թարիգի Հայոց Մեկիք ԹԱՆԳ. ԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ։

Առաջին յաղթանակ։ Բայց ոչ վերջինը։

Թեմական Խորհուրդի կարգադրութեամբ, Թեմական այս ամիսներին հրատարակութեան է տրուել ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ անուն զէրքը, ուր պիտի հանրութեան ներկայացուեն Ս. Եմիտանի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ. Տ. Գէորգ Ե. Սարգիսեանի (1911-1930) եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գահակալ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Խորէն Ա. Վեհափառի հայրապետական կոնդակները, առաջինը՝ Մեկիք Թանգեանի Առաջնորդական ընտրութեան վաւարացման, եւ երկրորդը՝ նրա յիշատակին յորելիական հանդիսութիւններ կազմակերպուած մասին։ Իրանահայ եւ այլ երկրների հոգեւոր Առաջնորդներ եւ մատակարարներ իրենց յարգանքի եւ երախտագիտութեան լաճինն են բերել այն Յուշամատենի կազմութեան գործում։

Յուշամատենն հրատարակուած է Իրանահայ ազգ. բարերար Պրն. Վաղդէն Սարգիսեանի մեկենասութեամբ։

Որչուած է նաեւ Դեկտեմբերի 7-Տին, Շարաթ եւ Կիրակի օրերին, Թարիգում կայացնել աշխարհիկ եւ հոգեւոր հանդիսութիւններ, ի ներկայութեան Իրանահայ Թեմերի հոգեւոր Առաջնորդների, քոյր յարաւանութեանց, ազգ. հասարակական կազմակերպութեանց եւ մարմինների ներկայացուցիչների եւ Հայ հաւատացեալների հոծ զանգվածներ։

Դեկտեմբերը յայտարարուած է ՅՈՒՆ-ԼԻՆԱԿԱՆ ԱՄՒՄ:

Մտածուած է նախաձեռնել յորիշար Սրբազանի նոր դամբարանի եւ Թանգարանի մի նոր շէնքի շինութեան աշխատանքներին, անշուշտ եթէ անտեսական ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ թոյլատու գտնուեն:

Ի լրացումն վերև յիշուած իրադրոժումներին աւ ծրագրերն էր, աւելացնենք նաեւ որ 1968 թուի դարեան, մեր Ռիդայիէ քաղաքին ու չքովակայ հայաքնակ գիւղերի Հայ հաս. մայնքին տուած հովուական այցելութեան ընթացքին, ՆԱԽԻՋԵՆԻԱՆ ԹԱՓԱ գիւղի Հոս. դարորձութեան խոյ ցանկութեամբ, ազգ. վարժարանն մկրտուեց հոգի. Սրբազանի անուամբ, եւ մինչ օրս էլ պաշտօնապէս այդ անուամբ է յիշատակուած:

Նախկինում երբ Ղարազաղի ազգապատկան երեք գիւղերը շէին դատարկուել իրենց Հայ բնակչութիւնից, Նորաշէն գիւղի վարժարանն եւս կոչուել է ՄԵԼԻԻԲ ԹԱՆԳԵԱՆ ազգ. վարժարան:

Այս բոլորից յետոյ մենք կ'առաջարկենք վերահրատարակել ՄԵԼԻԲ Թանգեան Սրբազանի «ՀԱՅՈՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՂՆՔԸ» երկհատոր պատկառելի աշխատութիւնը, ինչպէս նաեւ ի մի հաւաքելով իւր աշխատասիրած հետեւեալ գրքոյկներն ու յոդւածները՝ հրատարակել. —

1. Աշխարհաբարի քերականութիւնը (Գրքոյկ)
2. Մշակ եւ Նոր Դար » »
3. Կուսակցութիւններ եւ մի քանի խընգիրներ » »

4. ԱՐԱՐԱՏ ամսագրում հրտու. յօդւածները

5. Թիֆլիսի ու Բուդուի Հայ Թերթերի իր յօդւածները

6. Գարողները

7. Նամականիք

Ուլթը պիտի լինին այի մեկնասաները որոնք յանձն պիտի առնեն հրատարակութիւնն վերոյիշեալ երկերի եւ թղթակցութեանց: Արդեօք յորիշինական հանդիսութիւնները պիտի ստեղծեն ակնկալուած խտրամարտութիւնը իրբեւ երախտադիտական տուրք հայթայթելով այն ամէնը՝ ինչ որ սահմանուած են Յորիշարի անուան յաւելութեամբ:

Հարցեր են սրանք, որոնց պատասխաններն յոյս ունենք, մեզ կը փոխանցուեն մինչեւ Դեկտեմբեր և 1969 թուի առաջին տմիւնները:

Մինչ այդ նորից մատուցանենք մեր յարգանքը երիցս խնկելի ու յաւերժօրէն անմուռաց Տ. ՆԵՐՍԷՍ ԱՐԲԵՊՍ. ՄԵԼԻԲ ԹԱՆԳԵԱՆԻ յիշատակին եւ փառադարգ վաստակին:

Որովհետեւ՝

Չոր ինչ պարտն էր առնել, նա անձամբ իւրով կատարեց: Տուեց այն ինչ որ ինքն կ'արժէր:

ՎԱՐԴԱՆ ԾԱՅՐ. ՎՐԻ, ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ
ԱՌԱՋԵՆՈՐԻ ՀԱՅՈՅ ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ

20 Հոկտեմբերի 1968 թ.,
Փարիզ